ಎಂ.ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್*

ಕೊಡಗಿನ ಕಲ್ಬೋಟಿಗಳು (ಮೇಟಿ ಕಂಬಗಳು !)

ಒಕ್ಕಲುಕಣದ ನಡುವೆ ಇರುವ ಮರದ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಕ್ಕೆ ಮೇಟಿ, ಮೇಂಟಿ ಮೇಟಿಕಂಬ ಎಂದೆಲ್ಲ ಹೆಸರು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಅದನ್ನು 'ಗೋಸಾಸ' ದೊಡನೆ ನಂಟು ಹಾಕುವುದುಂಟು. ಎತ್ತು, ಕೃಷಿ, ಧರ್ಮ, ದೈವ, ಹಬ್ಬ, ಬಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಬಂಧಗಳೂ ಪೌರಾಣಿಕವಾಗಿ ಹಾಗು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಆದಕ್ಕೆ ಇದ್ದು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಪವಿತ್ರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚಾರದ ಒಂದು ರೂಪಾಂತರ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿರುವಂತಿದೆ. ಸ್ತಂಭ ಪೂಜೆಯ ಇತಿಹಾಸವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಳೈಸಿದೆನ್ನುವಂತಿದೆ. ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲಿಂಗಶಿಲ್ಪದ ಚಹರೆಗಳನ್ನು ತೋರುವ, ಮೂಲಮನೆ ಕಟ್ಮೋಣದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಜನಪದ ಆಚಾರಗಳು ಹಾಗು ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕೊಡವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಕಲ್ ಬೋಟಿ'ಗಳೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೇಟಿಸ್ತಂಭಗಳು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಐನ್‌ಮನೆಯ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಅದು ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿಯನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಗಮನಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗಿ ಕಂಬ-ಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ದೇವರ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿಡುವುದು, ಭದ್ರಕಾಳಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ತಲೆಗೆ ಕೊಂಬನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆಡುವ ಕೊಂಬಾಟ, ಹಾಗು ಹುಲ್ಲು ಕೊಂಬು ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆಡುವ ಆಟ, ಕಲ್ಲುಬೋಟಿಗಳ ಶಿಲ್ಪ ಹಾಗು ತುದಿಯ ಆಕಾರ—ಇವೆಲ್ಲ ಎತ್ತು, ಒಕ್ಕಲು, ದೈವ, ದಾನ, ಧರ್ಮ, ಆಳು-ಒಡೆಯ ಸಂಬಂಧ ಗಳೂ ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್‌ಬೋಟಿಗಳಾಗಿವೆ. ಅಂತಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ 'ಮೇಟಿಕಂಬ' ಕೊಡಗಿನ 'ಕಲ್‌ಬೋಟಿ'ಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆ 'ಬೋಟಿ'ಯ ವೈವಿಧ್ಯ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭ ವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಕಲ್ಯಾಣಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಆರಂಭದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡ 'ಗೋಸಾಸ' ಕಂಬಗಳ[1] ನಂಟನ್ನು ಮೇಟಿಕಂಬಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿರುವುದುಂಟು. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಶಾಸನ ರೀತ್ಯಾ 'ಗೋಸಹಸ್ರ'(> ಗೋಸಾಸ)ದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೃಷಿ ಸಂಬಂಧದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ ; ಈ 'ಗೋಸಾಸ' ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ನೇಗಿಲ ಚಿಹ್ನೆಯ ಸೂಚನೆ ಇದೆ ; ಮೇಟಿ ಸಾಸಿರ್ವರು, ಎಂದಿರುವಲ್ಲಿ, ಆಳು ಗಳಿಗೆ ಒಕ್ಕಲುಕಣದ ಸ್ತಂಭ ನಿಲ್ಲಿಸುವಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ

---

* ನಂ. ೩೯, ಮಹಡಿ, ೩ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ಶ್ರೀರಾಮನಗರ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦೦೮೬

1 ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೯೧, ಪು. ೩೬

ದಾನದ ಸಂಗತಿಯೂ ಇದೆ.[2] ಆಯದವರಿಗೆ ಆಳು ಕೃಷಿಕನಿಗೆ ಬೆಳೆಯ ಪಾಲು ಕಲ್ಲುಬೋಟೆಯ ಬಳಿ ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆತನದ ಹಿರಿಯರು ಕಟ್ಟಿದ ಮೂಲ ಮನೆಯಾದ 'ಐನ್‌ಮನೆ'ಯ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಮನೆಯ ನೈರುತ್ಯ ಮೂಲೆ/ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಬೋಟೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಕ್ಕಲುಕಣದಲ್ಲಿ, ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಮನೆಯ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆ ಎರಡೆರಡು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವುದುಂಟು. ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಪತ್ತಾಯ (ಭತ್ತದ ಕಣಜ) ಇರುವುದುಂಟು. 'ಮನೆಗೊಂದು ಬೋಟೆ ಕಣಕ್ಕೊಂದು ಬೋಟೆ' ಎಂಬ ಮಾತೇನೋ ಇದೆ. ಆದರೆ ತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ, ಗೌಡ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಇರಲೇಬೇಕೆಂಬ ಅಧಿಕಾರ ನಿಮಿತ್ತ ರಾಜನಿಯಮವಿತ್ತಂತೆ. ವಸ್ತುಶಃ ಈ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ಹಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದೂ ಕಾಣಬರುವುದುಂಟು. ವ್ಯವಸಾಯದ ಅಧಿದೇವತೆ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪನಿಗೆ ಪಾಡಿ ನಾಲ್ಕುನಾಡು— ನಾಪೋಕ್ಲು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲ್‌ಬೋಟೆಗಳು ಆಗಿಬರದು ಎಂಬ ಅಚ್ಚರಿಯ ಅಂಶವಿದ್ದದ್ದೂ, ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವು ಇದ್ದ ಕುರುಹಾಗಿ ಆ ದೇವರಿಗೆ ಇಂದೂ ಹೋಗುವ ಎತ್ತು ಪೊರಟ, ನಡೆಯುವ ಅಕ್ಕಿ ತುಲಾಭಾರ, ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಒಯ್ಯುವ ಪಾಲು ಬೈನಾಡು ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ ಆಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮೇಲಿನ ಮಾತಿಗೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ ಕುಟ್ಟಂಜೆಟ್ಟೀರ ಐನ್‌ಮನೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ 'ಅತ್ತಪಟ್ಟ' ಅಥವಾ 'ಅತ್ತಬೋಟೆ' ಕೊಡವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ('ಅತ್ತ', ಎಂದರೆ 'ದನಕರು' ಎಂದರ್ಥ) ಅಂದರೆ ಮುತ್ತ ಕಲ್ಲ್‌ಬೋಟೆ ಇರುವುದೇ ಸಾಕ್ಷಿ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಮೊದಲು ಇಗ್ಗುತಪ್ಪನಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಎತ್ತು ಪೊರಟ ಇಂದು ಹೋಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಮನೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ತಾನೇ 'ಪಾಲು ಬೈನಾಡು' ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.[3]

ಕೃಷಿ–ಒಕ್ಕಲು ಕೆಲಸ, ಭತ್ತದ ದಾನ, ಧರ್ಮ, ದೇವಾಚಾರ, ದನಕರು ಸಂಬಂಧ, ಈ ಸ್ತಂಭಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದೊಡನೆ ಮೇಳೈಸಿದೆ. ಹುತ್ತರಿ ಕದಿರು ಹಾಕಿ, ಸೆರೆಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ತಂಭ ಮನೆಯ ಅಸ್ತಿಯ ಭಾಗವೆಂದೂ ಪರಿಗಣನೆ ಇದೆ. ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರ ಅಪ್ಪಂಗಳ ಅರಮನೆ, ಗರ್ವಾಲೆ ಅರಮನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಜಳ ಪಂಸ್ಯ ಭೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅರಮನೆಯ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಬೋಟೆಗಳು ಅಧಿಕಾರ ಮಾನ್ಯತೆಯ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಗ್ರಾಮತಕ್ಕ, ದೇವತಕ್ಕ, ಗ್ರಾಮಗೌಡರಲ್ಲಿನ ಬೋಟೆಗಳೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಾರಣ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವಂತಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಈ ಬೋಟೆಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ತಪ್ಪಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಕಲ್ಲ್‌ಬೋಟೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಕಲ್ಲ್‌ಬೋಟೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನೊಡನೆ ಮೇಟಿ ಕಂಬ ಅರ್ಥ ಹೊತ್ತಿದ್ದರೂ, ಇವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಕೂಡಿರುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಇವಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹುತ್ತರಿಯಲ್ಲಿ ಭತ್ತದ ಕದಿರು ಕಟ್ಟುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಈ ಬೋಟೆ ಹಾಗು ಓಣಿ ದಾಟಿದರೆ ಕಾಣುವುದೇ ಗದ್ದೆ.

ಸಾಜಕಲ್ಲ್ ಬೋಟೆ : ಎಲ್ಲೆಡೆ ಒಕ್ಕಲುಕಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಈ ಬೋಟೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಹಜ ನಿರಾಶ್ರಯ ರೂಪದವಾಗಿ ಮನೆಯ ಹಿಂಪಾರ್ಶ್ವದ ಕಣಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಉರುಟಾಕಾರ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಮುಖದ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ ಸ್ತಂಭ ಮಾದರಿಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮರ ಅಥವಾ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಹಾಗು ಕೆಂಪು ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಅರ್ಧ ಅಡಿ ದಪ್ಪ ಇರುತ್ತವೆ. ಚಪ್ಪಟೆ ತುದಿ ಅಥವಾ ಮೊಂಡು ತುದಿಯ ಬೋಟೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹವು ಕುಮಟೂರು ಬಾಚರಣೆಯಂಡ,

---

2 S·L· Shantakumari : 'GOSAHASRA > GOSASA-A Note'Journal of the Epigraphical Society of India, Vol. 14, 1987, PP. 104-105

3 ಕುಟ್ಟಂಜೆಟ್ಟೀರ ಎಂ. ನಂಜುಂಡ ಅವರು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆರಮೇರಿ ಬಾಚಿರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣ ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಬೋಟೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಮರದ್ದೂ ಆಗಿರುವುದಿದೆ.

೨. **ಚಿತ್ರಕಲ್ ಬೋಟೆ** : ಸುಮಾರು ೫ ರಿಂದ ೯ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಈ ಕಂಬಗಳು ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ ವಿಷ್ಣುಕಾಂತ, ರುದ್ರಕಾಂತ ಸ್ತಂಭ. ಅಂದರೆ ಚತುರಶ್ರ, ಅಷ್ಟಾಶ್ರ ಅಥವಾ ಷೋಡಶಾಶ್ರ, ವೃತ್ತ ಶರೀರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಬುಡ ಮತ್ತು ಕಂಠ ಮುಖಗಳು ಚತುರಶ್ರವಾಗಿರಬಹುದು. ಆ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮಗಳು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಹೆಡೆನಾಗಮುಖಗಳು ಹಾಗು ರೇಖಾ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿರಬಹುದು. ಈ ಮುಖಗಳ ಮೇಲ್ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ 'ತೋರೆ ಹಕ್ಕಿ', ನವಿಲು ಅಥವಾ ಹಂಸಗಳ ಕಂಡರಣೆ ಇರಬಹುದು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತು ತಗ್ಗುಗಳು ಹಬ್ಬಿದಂತೆ ರಚನೆ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಈ ಮೇಲ್ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಂಡರಾ ಕೃತಿಯ ವ್ಯೆ, ಶಂಕುವಿನ ತುದಿ ಹೊಂದಿರುವ ರಚನೆಗಳುಂಟು. ಇಂತಹ ಬೋಟೆ (ಸ್ತಂಭ)ಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿದ ಮೊಂಡು ತುದಿಯ ಕಳಶ ಅಥವಾ ಗೋಪುರಾಕೃತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಉರುಟು ಗುಂಡು ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವಡೆ ಬುಡ ದಲ್ಲಿ ಚತುರಶ್ರ ಪೀಠಗಳನ್ನು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವು ದುಂಟು. ಕೆಲವೆಡೆ ಐನ್ ಮನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡೇ ಕಂಬಳಂತೆ ನಿಂತು ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ನೆಲೆ ಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ರಕ್ಷಣಾ ಸಂಕೇತವೂ ಆಗಿರುವಂತಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಾವಲಿಯ ಬಿದ್ದಂಡ ಕಂಡಂಗಾಲದ ಮೂಕ ಚಂಡ ಕೊಂಗಾಂಟ್, ಅರಮೇರಿಯ ಬಾಚಿರ, ನಾಯಕಂಡ ಕುಮಟೂರು ಗ್ರಾಮದ ದೇಶತಕ್ಕ ಕಳ್ಳೆಂಗಡ ಹಾಗು ಬಾಚರಣಿಯಂಡ ಮನೆತನಗಳ ಐನ್ ಮನೆಗಳು ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆ ಆಗಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಅವುಗಳನ್ನೂ ನೆಟ್ಟ ಕಾಲದ ಸೂಚನೆಯೂ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಾಚಿರಣಿಯಂಡ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕುಮಟೂರಿನಲ್ಲಿ ೧೮೭೭ರಲ್ಲಿ ಬೋಟೆ ನೆಟ್ಟುದುದಂತೆ. ಕೆಲವು ಯೂಪ ಸ್ತಂಭದ ಮಾದರಿಯಾಗಿರಬಹುದು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಮೂಕಚಂಡ ಮನೆಯ ಬೋಟೆಯಿಂದ ಸೂಚನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪಾರಣಮಾನಿ ಹಬ್ಬದಲಿ, ಪಾರಣಮಾನಿ ಗದ್ದೆಗೆ ಹೋಗಿ 'ಕುದುರೆ ಬೋಡು ಕಳಿ'ಯ ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಈ ಬೋಟೆಯ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತಿ ಬಂದು ಈ ಕುದುರೆ (ಬೆತ್ತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದು) ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಳಂಜ ಕುದುರೆ' ಅಂದರೆ ಅಳಿಯುವ ಕುದುರೆ ಆಗಬೇಕು. ಅಶ್ವಮೇಧದ ಸಂಕೇತ ವಾಗಿ ತುಲಾ ಸಂಕ್ರಮಣದ ಮರುದಿನ ಆರಂಭವಾದ ಈ 'ಕುದುರೆ ಕಳಿಯ' ಸಂಚಾರ ಇಡೀ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು ಜೂನ್ ಆರಂಭ ದಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಪದ್ಧತಿ, ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಇವನ್ನು ಒಂದೇ ಬಂಡೆಯಿಂದ ಕೆತ್ತಿ ರೂಪಿಸಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ 'ರಿಚುಯಲ್ ಪೋಲ್' ನಂತೆ ಪರಿಗಣನೆಯಾಗಿರುವಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸೋಮವಾರ ಪೇಟೆ, ವೀರರಾಜ ಪೇಟೆ, ತಾಲೂಕಿನ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಗೋರಿ ಗಳಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ಆದಿವಾಸಿ ಜನ ವಾಸ್ತವ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ.[4] ಈ ನೆಲೆ ಗಳ ಇಂದಿನ ಸುಗ್ಗಿ ಕಂಬ-ಕಟ್ಟಿ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿಡುವುದು, ಕಲ್ ಬೋಟೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿ ಕೊಂಬುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಡುವುದು, ಬೆತ್ತದ ಯಾಗ ಕುದುರೆಯ ಸಹಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಚಿತ್ರಕಲ್‌ರ ಬೋಟೆಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣ ಬರುವ ಕಾರಣ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಯುಗದ ಇಲ್ಲಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಾಂಕೇತಿಕ ರೂಪವೆ ಆಗಿರು ವಂತಿವೆ.

ಇಂತಹ ಬೋಟೆಗಳು ಐನ್ ಮನೆಯ ಮುಂಬದಿ ಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಸಿಂಗಾರ ಬೋಟೆ ಎಂದೇ ಜನಪದ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಓಣಿಯಿಂದ ಐನ್‌ಮನೆ ಹತ್ತುವಲ್ಲಿ ಕಲ್ ಬೋಟೆಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹೇಳುವ ಹಾಡು ಹೀಗಿದೆ–

....ಪಟ್ಟಿಕ್ ಚಿಂಗಾರ ಕಲ್ಲರ ಬೋಟೆ| ಮಾಣಿಕ ಕಲ್ಲೊಂಡ್ ಕೆಜ್ಜ ಪಣಿಯೋ | ಚೋಮನ ತಳ

4 ಅ : ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ (ಪರಿಷ್ಕೃತ) ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ : (ಮು. ಸಂ) ಸೂರ್ಯನಾಥ ಯು. ಕಾಮತ್, ೧೯೯೧, ಪು. ೬೮

ತುವ ಕಗ್ಗಲ್ಲ್ ಬೋಟಿ | ಎಟ್ಟ್ ಪೆಟ್ಟ್ ಗೊಂಡ್ ಕೆಜ್ಜ ಪಣಿಯೋ| ಚೂದರ ಮಾನೆ ಪೋಲೆ ಮೋಂಪಯ ನೋಟ್, ಪೋರಾಟ ಪೋಪಕ ಚೋಮನ ಕಟ್ಟುವ | ಬೋಟರ ಸುತ್ತೊಡೆ ಕಲ್ಲೆದ ಪಟ್ಟ್ | ಪಾರೆ ಕಲ್ಲ್ ಗೊಂಡ ಕೆಜ್ಜ ಪಣಿಯೋ....

(ಹಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಂಗಾರ ಕಲ್ಲು ಬೋಟಿ ಬಿಳಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಆ ಕೆಲಸ ಚಂದ. ಎತ್ತನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕುವ, ಸಾಧು ಮಾಡುವ ಸ್ತಂಭವದಾಗಿದೆ. ಎಂಟು ಮುಖ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ದೇವರ ಎತ್ತು ಪ್ರೋಕ್ಷೆಗೆ ಹೋಗುವ ಎತ್ತನ್ನೂ ಕಟ್ಟುವ ಈ ಸ್ತಂಭದ ಸುತ್ತ ಸೂಜಿ ಮನೆಯಂತೆ ಸೇರುವಟಂಗಳ ಚಪ್ಪಟಿ ಕಲ್ಲನ್ನೂ ಹಾಸಿದೆ.ಅದರಿಂದ ಕೆಸರೂ ನುಗ್ಗದಂತೆ ಜೋಡಣೆ ಆಗಿದೆ. ಒಂದೇ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಈ ಬೋಟಿ ಗೆಲಸ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ.)

ಹೀಗೆ ಕಲೆ, ಕೃಷಿ, ದೈವ, ಮಳೆ, ಎತ್ತುಗಳ ಸಂಬಂಧದೊಡನೆ ತಕ್ಕರ ಮನೆಯ ಶಿಸ್ತನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವ ಭಾವ ಇಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಬೋಟಿಗಳಿಗೆ ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಗ್ರಾಮೀಣರ ಅಂಬೋಣ.

೩) ಎತ್ತುಕಲ್ ಬೋಟಿ (ಅತ್ತ ಬೋಟಿ) ಈ ಶಿಲಾ ಸ್ತಂಭಗಳ ಶಿರದಲ್ಲಿ ಕಳಶ–ಗೋಪುರಾಕೃತಿಗಳ ಬದಲಿಗೆ ಚೌಕ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಆಸೀನ ಅಥವಾ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಸ್ಥಾನಕ ವೃಷಭ (ಬಸವ)ನ ವಿಗ್ರಹ ವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯು ಚಂಗಾಳ್ವರ ಕಾಲದಿಂದ ಅಥವಾ ಹಾಲೇರಿ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತೋ ಎಂಬುದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವುಗಳಿರುವ ನೆಲೆ ಯಂತು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನೂ ಪೋಷಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಅರಸರ ಪ್ರಭಾವ ಕೊಡಗಿನ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಬೋಟಿಗಳು ಸಾಕ್ಷಿ ಎನಿಸುವಂತಿವೆ.

ಕೈಟಲಿಕ್ ಐನ್ ಮನೆಯ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ವೃಷಭ ವಿಗ್ರಹದ ಈ ಬೋಟಿ ಇದೆ. ಪನ್ಯ ಭೂಮಿಯ ಅಪ್ಪಂಗಳ ಅರಮನೆ, ಗರ್ವಾಲೆ ಅರಮನೆಗಳ ಮುಂದಿನ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವಿಗ್ರಹ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗರ್ವಾಲೆಯ ಈ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ, ಮಸುಕಾಗಿರುವ ಕಂಡರಿಸಿದ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂದು ಅರಮನೆ ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಭಾಗಗಳ ವಿವರವೇ ಮಸಕಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಕಲ್ ಬೋಟಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ, ಅಂದಿನ ಅರಮನೆಯ ಭಾಗ ಗಳ ಸ್ವರೂಪ ದೊರಕಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಗುತ್ತಿನಂ, ಹಾಗು ದೇಗುಲಗಳ ಮುಂದೆ ಇಂತಹುದೇ ಸ್ತಂಭವಿದ್ದರೂ, ಕೇವಲ ಪೂಜಾ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುವಂತಿದೆ.

೪) ಸೊಡ್ಲುಕಲ್ ಬೋಟಿ : ಸುಮಾರು ೫ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಆರು ಮುಖ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಕಲ್ಲು ಸ್ತಂಭ ವಲ್ಲಿ ದ್ವೀಪದ ಗೂಡುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಿರಿಯರ ಸ್ಮಾರಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಇವು ಮರದ ಕೆಳಗಿನ ದೇಪ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಕುಳ್ಳು ಸ್ತಂಭದ ಕಲ್ಲು ದೀಪಗಳಲ್ಲ. ಜಮ್ಮ ಮಾಪಿಳ್ಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರು ಹಿರಿಯರ ನೆಲೆಗೆ 'ಖುರಕ್ ಮಾರ್' ನೆಲೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ (ಅದು ಕೊಡವರ ಕೈ ಮಡನನ್ನೂ ಹೋಲುವಂತಿದೆ) ಮೈತಾಡಿ ಚಾಮಿಯಾಲ್‌ನ ಕುವಲೆ ಮನೆತನದ ಐನ್ ಮನೆಯ ಬಲ ಹಿಂಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಖುರಕ್‌ಮಾರ್ ನೆಲೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಬೋಟಿ ಇದೆ. ಬಹುಶಃ ಮೊದಲು ಈ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲಿದ್ದ ಗುಮ್ಮಟ ಭಾಗ ಈಗ ಕಾಣೆಯಾಗಿದೆ. ದೀಪದ ಗೂಡಿನ ಭಾಗ ರೇಖಾ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಸುಗ್ಗಿಕಲ್ ಬೋಟಿ : ಇವುಗಳು ಐನ ಮನೆಯ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವಂತಹವು. ಗ್ರಾಮ ದೊಳಗೆ ಕಟ್ಟಿ, ಮಂಟಪ ಅಥವ ಜೋಡಿಸ್ತಂಭಗಳ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆಗಳಿರುವಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಶಿಲಾ ಸ್ತಂಭವಿರುವ ನಗರ ಹಳ್ಳಿ ಸುಗ್ಗಿ ಕಲ್ ಬೋಟಿಯ ಉದಾಹರಣೆ ಇದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಮರದ ಸ್ತಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಾದ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿದ್ದು ೧೨ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಇದರ ದೊಡ್ಡ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಇದ್ದ ಕೋಣ ಹಾಗು ಎತ್ತಿನ ಬಲಿ ಈಗ ನಿಂತಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಸಣ್ಣ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ ನೇರ ಮಾಡಿ ಸೊಡ್ಲು ಹಚ್ಚಿ ಆಚಾರಗಳು ನಡೆಯು ತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ಈ ರೀತಿಯ ತನಿ

ಸುಗ್ಗಿಕಲ್ ಬೋಟೆ ಆಗಿದೆ. ಬೆಕ್ಕೆ ಸೊಡ್ಲೂರಿನ ನಂದತಪ್ಪನ ಸುಂದರ ಶಿಲಾಸ್ತಂಭವನ್ನೂ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಹೂತ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ ವ್ಯೆ (ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತಮಾ ದರಿ) ನಡುವೆ ತಗ್ಗು ಸುತ್ತು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಮಲ ಹಾಗು ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಈ ಈ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲಿದ್ದು ಪಾರ್ವತಿಯು ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಬೋಡು ಕಳಿ (ಅಶ್ವಮೇಧದ ಸಂಕೇತ) ಹಾಗು ಮೂಸ್ತಿ ವಿಗ್ರಹದ ಪೂಜೆಯೂ ಸಹಯೋಗವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸುಗ್ಗಿಕಲ್ ಬೋಟೆ-ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬದ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಹೆದ್ದೇವರು (ನಾಗಬನ) ಬನ ದಲ್ಲಿ ಆ ದೇವರ ಸಂಕೇತವು ಮಣ್ಣಿನ ಸಿಲಿಂಡರಾಕೃತಿಯ ಸ್ತಂಭಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಳಶಗೋಪುರ ಹೊಂದಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಇವೆ.

ಸಹಯೋಗಕತೆ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳು : ಕೆಲವು ಕೊಡವ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ಪದ್ಧತಿ ಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೇರಳದ ಬೈತೂರಪ್ಪನಿಗೂ, ಕಲ್‌ಬೋಟೆ ಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದಕ್ಕೆ ಕಿರಾತ ಶಿವ– ಅರ್ಜುನನ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧ ಕತೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವನು ಕಿರಾತಶಿವ. ಅಂತಾಗಿ ತಲೆಗೆ ಕಲ್ಲು ತಾಗಿ ರಕ್ತ ಬಂತು. ಆಗ ಪಾರ್ವತಿ ಅರ್ಜುನನ ಕಳವಳ ಕಂಡು ಅವನಿಂದಲೇ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ತರಿಸಿ ಲೇಪಿಸಿ ವಾಸಿ ಮಾಡಿದಳಂತೆ. ಶಿವ ಬಿದ್ದ ನೆಲೆ, ತುಪ್ಪ ಲೇಪಿಸಿದ ನೆಲೆ ಬೈತೂರಂತೆ. ಜೊತೆಗೆ ಶಿವ, ಅರ್ಜುನ ನಿಗೆ ತೆರೆದುಕೊಂಡ ನೆಲೆ. ಹಾಗೆ ಬಿದ್ದ ತೆರೆದ ನೆಲೆ ಬೈತೂರು. ಈ ಶಿವನಿಗೆ ಕೊಡಗಿನ ಮನೆತನಗಳು ಹಾಲು ಬೈನಾಡು (ಅಕ್ಕಿ ಹಾಗು ಹಸುವಿನ ಹಾಲು) ಒಪ್ಪಿಸಿ ಬೈತೂರಪ್ಪನ ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ತಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಕೆಯಂತೆ ರೋಗಿಯ ತಲೆಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲು ಬೈವಾಡು ಒಯ್ಯುವಲ್ಲಿ, ಅಕ್ಕಿ, ತೆಂಗು, ಬೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿದ ಕಲ್ಲುಬೋಟೆ ಬಳಿ ಎತ್ತಿನ 'ಕವುಂದಿ'ಯ ಮೇಲೆ ಏಂಗಡಿಸಿಟ್ಟು, ಎತ್ತು ಪೊರಟ (ಎತ್ತಿನ ಹೇರು)ವನ್ನ ಕಲ್ಲು ಬೋಟೆಯ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತಿಸಿ, ಬೈತೂರಪ್ಪನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಹೊರಡು ತ್ತಾರೆ. ಇದು ಬಾಚಿರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಕಾಣ ಬರುವ ಆಚಾರ.

ಇನ್ನೊಂದು ದೇಶ ತಕ್ಕ ಕಳ್ಳೆಂಗಡ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕತೆ. ಕೇರಳದ ಬೈತೂರಿನ ಅಡಿಯಾಂದರ ಮಠದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ವಿದ್ಯೆಕಲಿತ ಕಳ್ಳೆಂಗಡ ಮಂದಣ್ಣ ಕಾರೊಣ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಮಂತ್ರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕರೆತಂದ. ಮಂದಣ್ಣ ತೀರಿದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಕೈಮಡದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಮಂತ್ರ ಮೂರ್ತಿಗೂ ನೆಲೆ ಆಯಿತು. ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದ ಮರುದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮಂದಣ್ಣ ಕಾರೊಣನ ಆವೇಶ ಬಂದವರು ಹಟ್ಟಿಯ ಚಿತ್ರಕಲ್ ಬೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ತೆಂಗನ್ನು ಆದಕ್ಕೆ ಒಡೆದು ಚಚ್ಚಿ, 'ಚಾಂಡಾಳನಕ್, ಇದು ನೀಚನಕ್, ಇದ ಕುಟ್ಟಿಯಳಕ್' ಎಂದು ಕೆಂಬಟ್ಟೆ ಹರಿಜನ, ಯುವಕ ಹಾಗು ಮಕ್ಕಳತ್ತ ಎಸೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಕಲ್ ಬೋಟೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಆಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಬಲಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಕತೆ ಆಳು-ಮನೆ-ಬೋಟೆ-ಒಡೆಯನ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ ಸೂಚಿಸುವ ಕತೆಯಾಗಿದೆ. ಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಸತ್ತಾಗ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ನೆಲ್ಲಕ್ಕಿನಡುಬಾಡೆಯಲ್ಲಿ ಶವಕ್ಕೆ ಬಟ್ಟೆ ಹೊದಿಸಿ ಮಲಗಿಸಿದ್ದರಂತೆ. ರಾತ್ರಿ ಚಳಿಗೆ, ಹೊರಗೆ ಇದ್ದ ಕೆಂಬಟ್ಟೆ ಹರಿಜನ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದವ ಕೂಗಿ ಬೆಂಕಿ ಕೇಳಿದ ನಂತೆ. ಮನೆಯವರು ಎಚ್ಚರಗೆಟ್ಟು ನಿದ್ದೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆಗ ಸತ್ತ ಹಿರಿಯ ಎದ್ದು ಬೆಂಕಿ ಹಿಡಿದು ಹೊರಗೆ ಬಂದ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಕೆಂಬಟ್ಟೆ ಹೆದರಿ ತಾ ಹೊದ್ದಿದ್ದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಲ್ಲು ಬೋಟೆಗೆ ಎಸೆದು ಓಡಿದ. ಸತ್ತವ ಆ ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಬೋಟೆಯನ್ನೆ ಕೆಂಬಟ್ಟೆ ಎಂದು ತಬ್ಬಿ ಹಿಡಿದನಂತೆ. ನಿದ್ದೆ ತಿಳಿದು ಎದ್ದವರು ಕಲ್ಲು ಬೋಟೆ ಬಳಿ ಶವವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಂಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಸಂಸ್ಕಾರ ಮುಗಿಸಿ, ಬೋಟೆಯನ್ನೂ ತೆಗೆಸಿ ಬಿಟ್ಟರಂತೆ. ಅಂದರೆ ಐನ್ ಮನೆ ಕುರಿತ ಹಿರಿಯನ ಮೋಹ, ಕೆಂಬಟ್ಟೆ ಹಾಗು ಕಲ್‌ಬೋಟೆಗೂ ಇರುವ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಚಿತ್ರ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಭಗವತಿ ಹಬ್ಬ ಮತ್ತು ಕೆಂಬಟ್ಟೆ ಹರಿಜನರ ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆ ಪನ್ನಾಂಗಾಲತಮ್ಮೆ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ಹೆಟ್ಟೆಯ ಕಲ್ಲು ಬೋಟೆಯ ಬಳಿ ಎತ್ತು ಪೊರಟ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಿ, ಅಲಂಕರಿಸಿ,

ಅಕ್ಕಿ ತೆಂಗು ಬೆಲ್ಲದ 'ಪ್ರೋರ್' ಅನ್ನ ಎತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಇಡುವುದು ಇಲ್ಲಿಯೆ. ಬೋಟೆಯ ಸುತ್ತ ಮೂರು ಸುತ್ತು ಬಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಪದ ಹಾಡುತ್ತ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. 'ಪನ್ನಂಗಾಲ ತಮ್ಮೆಕ ಆರಟ್ ಬೊಳಕ್ ಪನ್ನಂಗಾಲ ತಮ್ಮೆಕ ಎತ್ತು ಪೊರಟನಡಪೋಲೆ. ನಮ್ಮೆರ ದೇಪನ್ನಾನ ಪೋರ ಒಪ್ಪಿಚಿಡಕ್ ಪೋಪ್ರದು ನಂಗ'–ಪನ್ನಂಗಾಲ ತಮ್ಮೆ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಭಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಎತ್ತು ಪೊರಟವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಹೋಗುತ್ತೇವೆ, ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ದಾನ, ಧರ್ಮ ಪಶು ಸಂಬಂಧ ಬೋಟೆಯೊಡನೆ ಸಹಯೋಗವಾಗಿದೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಜಮಾನ ಕುಟುಂಬದ ಕಲ್ಲುಬೋಟೆಯೊಡನೆ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಕೆಂಬಟ್ಟೆ ಕುಡಿಗಳು ಸುಗ್ಗಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿನ ಕೊಂಬು ಮಾಡಿ ಕಲ್ಲು ಬೋಟೆಗೆ ಕೋಡು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಸುತ್ತ ಕೃಷಿ ಕೆಲಸದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. (೧ ಪರ, ೧ ಮೊರ, ೧ ಕುಕ್ಕೆ) ಎಂದು ಮೂರು ಕುಕ್ಕೆ ಭತ್ತ ಇಟ್ಟು ಬಾಳೆ, ತೆಂಗು ನಿವೇದಿಸಿ ಪ್ರಸಾದ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕುಟುಂಬದ ಒಡೆಯ ಈ ಆಳುಗಳಿಗೆ ಕುಕ್ಕೆ ಭತ್ತ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಆಮ್ಮತ್ತಿ ನಾಡಿನ ಹೊಸೂರು–ಬೆಟ್ಟೇರಿಯ ಕೆಂಬಟ್ಟೆ ಹರಿಜನರಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ 'ಕುಳಪುಟ್ಟೆಗೆ' 'ಆಯುದಾಳು' ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಲು ಬೋಟೆಗೆ ಇರುವ ಬಗ್ಗೆ ಇದು ಇಂದಿನ ಸಾಕ್ಷ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಕಲ್ಲು ಬೋಟೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಎತ್ತಿನಕೋಡು ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದ 'ರಿಚುಯಲ್ ಪೋಲ್‌ನ' ಸಂಕೇತವೆಂದೂ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನಗಳು ಅವುಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದ ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಲದ ಕಲ್ಗೋರಿಗಳ (ಡಾಲ್ಮೆನ್) ಅಸ್ತಿತ್ವ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲೂ ಕಾಣ ಬರುವ ಕಾರಣ ಆ ಕಾಲದ ಜನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ರಿಚುಯಲ್ ಪೋಲ್ (ಧಾರ್ಮಿಕ ಬಲಿಸ್ತಂಭ !)ಗಳ ಬಹುಶಃ ಇಂದಿನ ಕಲ್ ಬೋಟೆಗಳ ಪರಂಪರೆಗೆ ರೂಪುಗೊಟ್ಟಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಮೂಲ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಒದಗಿರುವಂತಿದೆ.